

Τα νομικά δένδρα έπνιξαν το πολιτικό δάσος. Η Ελλάδα κέρδισε μια δίκη (υποθέτομε ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο υιοθέτησε την εισαγγελική πρόταση, χωρίς να έχει εκδόσει απόφαση), αλλά παρασυρόμενη από λανθασμένες πολιτικές επιλογές αποδείχθηκε ασυνεπής και αντιφατική απέναντι σε υπαρκτά, μεταξύ άλλων κρατών-μελών της Ε.Ε. πολιτικά ρεύματα, που συνδυάζουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με την οικοδόμηση ενός κοινού συστήματος ασφαλείας, στο οποίο τα κοινά σύνορα θα αποτελούν αναγκαίο στοιχείο.

Προβλήματα επικοινωνίας

Η κρίση για τα Ίμια έφερε στο προσκήνιο τις ατέλειες ενός πολιτικού και κοινωνικού συστήματος, όπου η έλλογη επικοινωνία συχνά φαλκιδεύεται από τον χείμαρρο της ειδησεογραφίας και της ροής του σχολιασμού που προσφέρουν τα μαζικά μέσα, ιδίως της τηλεόρασης και της ραδιοφωνίας. Το ερώτημα έχει ήδη τεθεί, κατά πόσον η κοινωμία μας είναι απροετοίμαστη ψυχολογικά και πολιτικά να αντιμετωπίσει κρίσεις της σοβαρότητας και έντασης όπως η τελευταία, ή μήπως τα ΜΜΕ που σχεδόν μονοπωλιακά διαθέτουν τους διαύλους επικοινωνίας, στρεβλώνουν την συνολική εικόνα ή αντίληψη που διαμορφώνεται από μια κοινή γνώμη, διαισθητικά νηφαλιότερη και αντικειμενική. Τα σχόλια με τα οποία περίπου αυθαίρετα γινόταν λόγος για «εθνική ταπεινώση» ή «ήττα» δεν άντεξαν στις ψυχραιμότερες κρίσεις, που ακολούθησαν όσο συμπληρώνονταν η εικόνα των γεγονότων. Τεράστια ευθύνη στην υπερβολή, που αποτέλεσε το γνώρισμα πολλών αγορεύσεων, φέρουν τα κόμματα και μάλιστα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ο πρόεδρος της οποίας δεν δίστασε να εκστομίσει βαριές όσο και απαράδεκτες εκφράσεις περί «εθνικής προδοσίας», ενώ είναι βέβαιο ότι τους ίδιους ή παραπλήσιους χειρισμούς θα έκανε εάν είχε την ευθύνη της διακυβέρνησης, ώστε να αποφευχθεί μια θερμή σύρραξη. Πρόβλημα επικοινωνίας υπάρχει αναμφίβολα και με την αντίπερα όχθη. Ανεξάρτη-

τα από την αναγκαιότητα υπαγωγής των διαφορών σε ένα διεθνώς προδιαγεγραμμένο πλαίσιο για μια τιμητική και εξειδικευμένη εξέταση των διαφορών, δεν αμφισβητείται τουλάχιστον από προοδευτικές δυνάμεις της αριστεράς, η ανάγκη ενός παράλληλου ανοιχτού διαλόγου, που θα συνηρήσει τις προϋποθέσεις ειρήνης, όπως και η αναζήτηση μιας «άλλης Τουρκίας», που δεν ταυτίζεται με τον επεκτατισμό⁵. Μιας Τουρκίας, όπου ανεκμετάλλευτα πεδία μορφωτικών ανταλλαγών και πολιτιστικής συνεργασίας προσφέρονται για νέες προσεγγίσεις, που μπορούν να βοηθήσουν την επίλυση των διαφορών. Η κυβέρνηση οφείλει να προσέξει και να στηρίξει πρωτοβουλίες που εισηγούνται σχετικά Έλληνες διανοητές που διαθέτουν το όραμα, την δεξιοτήτα και την τόλμη για να αναλάβουν μια τέτοια αποστολή. Τέλος, δεν μπορεί να αποφύγει κανείς την κριτική της χωρίς δισταγμούς – που ασφαλώς υπήρχαν ενδομύχως – υιοθέτησης μιας παραφθοράς της αληθινής ονομασίας των περιώνυμων βραχονησίδων, οι οποίες στον ελληνικό νόμο 547 του 1948, «Περί Διοικήσεως της Δωδεκανήσου» (ΦΕΚ 39Α/14.2.1948) καταγράφονται σαν «νησίδια» της επαρχίας Καλύμνου με το εύχο και ετυμολογικά εύληπτο όνομα: Τα Λιμιά, Το Μεγάλο (Λιμιό) και το Μικρό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η προοπτική έναρξης διαπραγματεύσεων εισδοχής της Κύπρου στην Ε.Ε. και η προώθηση των σχετικών προενταξιακών διαδικασιών δεν αποτελεί εκδήλωση αλληλεγγύης. Είναι το αποτέλεσμα ενός «συνολικού συμβιβασμού», ή μιας «συνολικής συζήτησης», σχετικής με την απόφαση της 6.3.1995 του Συμβουλίου Υπουργών, με την οποία η Ελλάδα δέχθηκε αντίστοιχα την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης της Τουρκίας με την Ε.Ε.
2. Άρθρον 14 της Συνθήκης Ειρήνης (10.2.1947).
3. Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Μάαστριχτ), Τίτλος V, άρθρ. 1.2
4. Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα του ΔΕΕ, 6.4.1995, υπόθεση C-120/94, παραγρ. 40.
5. Βλ. Απόφαση της ΚΠΕ του Συνασπισμού, για την εξωτερική πολιτική (11-12.5.96).

ΜΙΑ ΚΑΜΠΗ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

του Χρήστου Ροζάκη

Η ΚΡΙΣΗ στις βραχονησίδες των Δωδεκανήσων, κι η ρηγματική πολιτική της Τουρκίας που την έχει ακολουθήσει συνιστούν μια καμπή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Μια ποιοτική, δηλαδή, διαφοροποίηση των τουρκικών αιτημάτων για το Αιγαίο, που μετακινούνται πια από απλές διεκδικήσεις θαλασσιών ζωνών – όπως η υφαλοκρηπίδα – και διεθνών καθεστώτων – όπως το FIR –, στο πεδίο των χερσαίων εδαφικών διεκδικήσεων. Η έμπρακτη αμφισβήτηση του τίτλου της κυριαρχίας των Ίμια, αλλά και η αιφνίδια έγερση ζητημάτων και για άλλες βραχονησίδες στο Αιγαίο – οι φαιές ζώνες – αποτελούν μια νέα τουρκική γραμμή, που επιβαρύνει ιδιαίτερα το φορτίο των προβλημάτων μας με την Τουρκία.

Η στιγμή που επιλέχθηκε για αυτήν την ποιοτική μεταλλαγή των διεκδικήσεων δεν είναι, πιστεύω, συμπτωματική. Στην τουρκική αντίληψη δύο δεδομένα θα πρέπει να ήταν καθοριστικά στην επεξεργασία του πειράματός της: πρώτον, η εξασθένιση της Ελλάδας στο διεθνές πεδίο, που τόσο συστηματικά και επίμονα καλλιέργησε η ίδια η χώρα μας. Αποτελεί κοινό τόπο, για όλους μας πια, ότι η αμυντική και κλειστόφοβη πολιτική που έχει ακολουθήσει η Ελλάδα τα χρόνια των μεγάλων γεωπολιτικών μεταβολών της έχουν στοιχίσει την απομόνωση και την αξιοπιστία στον χώρο των συμμάχων και εταίρων της. Η πολιτική των τελευταίων χρόνων έκανε το ποτήρι, που ήταν έτσι κι αλλιώς μισογεμάτο από παρελθούσες αδεξιότητες, να πλημμυρίσει. Δεύτερον, η πρόθεση των Δυτικών να αμβλύνουν κάθε αιχμή στη γεωπολιτική κινητικότητα της περιοχής μας, και να δημιουργήσουν, έστω επίπλαστες συνθήκες ασφάλειας και ειρήνης. Συνθήκες που να αποκλείουν γενικότερες ανακατατάξεις στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης. Με γνώμονα αυτήν την αντίληψη οι Δυτικοί έχουν επιδείξει μια σχετική ετοιμότητα για εύκολες (και γι' αυτό έωλες, καμιά φορά) λύσεις. Κι η

Τουρκία έχει, φαίνεται, ερμηνεύσει αυτήν την στάση ως χειρογώγιμη, για τα συμφέροντά της. Με την υπόθεση ότι εφόσον η δυτική πρόθεση είναι μια πρόχειρη διευθέτηση των προβλημάτων, με στόχο την πρόληψη ευρύτερων ανακατατάξεων, αυτή η πρόχειρη διευθέτηση δεν θα λάβει υπόψη της σύνθετα ζητήματα δικαίου και δικαιοσύνης, αλλά θα δράσει ανεργμάτιστα υπέρ αυτού που φωνασκει και προκαλεί το πρόβλημα.

Αυτή η υπόθεση δεν δείχνει, όμως, να βρίσκει έρεισμα στην πρακτική που έχουν αναπτύξει οι Δυτικοί για την πρόσφατη ελληνοτουρκική κρίση. Αντίθετα, θα έλεγε κανείς ότι η εδαφική διεκδίκηση της Τουρκίας έχει θίξει ένα από τα πιο ευαίσθητα σημεία των Δυτικών, δηλαδή, την πεποίθησή τους ότι δεν πρέπει να υπάρξει καμιά συνοριακή μεταβολή στην Ευρώπη, γιατί κάτι τέτοιο θα συνεπαγόταν έναν κίνδυνο γενικότερων αναδιανομών. Και είναι αξιοσημείωτο ότι, παρά την ευμενή κλίση των Δυτικών προς την Τουρκία και τις ανοχές που επιδεικνύουν σταθερά, υπάρχει μια συνολική – με ελάχιστες εξαιρέσεις – στροφή τους προς υποστήριξη της Ελλάδας. Κάτι που έχει διαφανεί στις νέες δυτικές θέσεις, που έχουν εγκαταλείψει την εμμονή τους στον ελληνοτουρκικό διάλογο, και προτρέπουν την Τουρκία για υπαγωγή των εκκρεμοτήτων στο Διεθνές Δικαστήριο ή σε διευθετήσεις με την παρέμβαση τρίτων.

Η στροφή αυτή δεν σημαίνει, βέβαια, ότι το ελληνικό έργο για υποστήριξη των συμφερόντων της επιβραβεύεται ή ελαφρύνεται αυτομάτως. Η ανάγκη να αποκατασταθεί συνολικότερα η αξιοπιστία της χώρας και η δυναμική συμμετοχή της στο διεθνές γίγνεσθαι παραμένει μια ακέραια προϋπόθεση για την επίτευξη μονιμότερων ερεισμάτων μας, ενώ ένας συνεπής – αλλά και ευελικτος – χειρισμός των διμερών σχέσεών μας με την Τουρκία παραμένει ατομική, «ιδιωτική» υποχρέωσή μας. Αυτή η παθητική προσφυγή μας στον ξένο παράγοντα, κάθε φορά που βρισκόμαστε σε αδιέξοδο, δεν αποτελεί χαρακτηριστικό ώριμης και χειραφετημένης κοινωμίας.

Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ: ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΔΙΕΞΟΔΩΝ του Αλέξη Ηρακλειδίη

ΣΕ ΜΙΑ ΣΟΒΑΡΗ διακρατική σύγκρουση που δύσκολα επιλύεται ειρηνικά οι διαφορές είναι – ή φαίνονται ότι είναι – μηδενικού αθροίσματος (zero-sum). Μπορεί δηλαδή να υπάρξει μόνο ένας «κερδισμένος» και ένας «ηττημένος» ή δύο «χαμένοι». Τα αντικείμενα της διαφοράς είναι δύσκολο ή αδύνατο να διαμοιραστούν ή να τα κατέχουν και τα δύο μέρη ταυτόχρονα. Ο δε διαμοιρασμός θεωρείται απαράδεκτος συμβιβασμός και χειρότερος από το κόστος και την αβεβαιότητα από τη συνέχιση της σύγκρουσης. Παράλληλα αναπτύσσεται ένα ολόκληρο πλέγμα αμοιβαίας εχθρότητας και δαίμονοποίησης του αντιπάλου, μίσος και φόβος, παντελής έλλειψη εμπιστοσύνης, με αποτέλεσμα οι προσπάθειες ειρηνικής επίλυσης να είναι εξαιρετικά δύσκολες. Στην ελληνοτουρκική διένεξη, σε αντίθεση με άλλες πολύ πιο δυσεπίλυτες συγκρούσεις, οι διαφορές δεν είναι μηδενικού αθροίσματος. Σε όλα ανεξαιρέτως τα ζητήματα υπάρχουν λύσεις και μάλιστα συμφέρουσες και για τις δύο πλευρές, εφόσον αυτές απορρίψουν τις μαξιμαλιστικές τους θέσεις που και εκτός από υπερβολικές είναι και ανέφικτες. Ας δούμε ένα ένα τα ζητήματα. Για την υφαλοκρηπίδα και τα χωρικά ύδατα υπάρχει πληθώρα λύσεων. Το Αιγαίο ως «ελληνική λίμνη» (με τα 12 μίλια που σημαίνουν 64% του Αιγαίου ελληνικά και μόνο 10% τουρκικά) και η μέση γραμμή ή άλλως πως ο εγκλωβισμός ελληνικών νήσων από τουρκική υφαλοκρηπίδα είναι θέσεις που οδηγούν στο αδιέξοδο. Οι προφανείς μέσες λύσεις είναι ο διαχωρισμός της υφαλοκρηπίδας, η συνεκμετάλλευση ή συνδυασμός των δύο αυτών. Η τουρκική υφαλοκρηπίδα θα έδινε μάλλον την εικόνα δακτύλων που θα ξεκινούσαν από τα χωρικά τους ύδατα αλλά δεν θα περικύκλωναν τα ελληνικά νησιά'. Το ζήτημα του εναέριου χώρου είναι πρόβλημα κυρίως της Ελλάδας. Μπορεί άραγε να επιμένει στο ανορθόδοξο των δέκα μιλίων εναερίου χώρου με έξι μίλια αιγιαλίτι-

δα ζώνη που αποτελεί ίσως μοναδική παγκόσμια πρωτοτυπία; Από τα άλλα θέματα του Αιγαίου (FIR, επιχειρησιακός έλεγχος NATO στο Αιγαίο) το πιο ουσιαστικό είναι νομίζω, της επαναστρατικοποίησης των νήσων του νοτιοανατολικού Αιγαίου και της τουρκικής στρατιάς του Αιγαίου. Στο θέμα αυτό υπάρχουν δύο λύσεις. Μία είναι η διατήρηση της κατάστασης ως έχει, μέσα στη λογική της αμοιβαίας αποτροπής και του δικαιώματος της Ελλάδας στην αυτοάμυνα. Η σωστότερη λύση είναι να υπάρξει εκατέρωθεν υποχώρηση: και οι δύο χώρες να μειώσουν το στρατό τους στην περιοχή αφού υπογραφεί συνθήκη φιλίας και μη επίθεσης που να συμπεριλαμβάνει διεθνείς εγγυήσεις και μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Τη δε Τουρκία θα τη συνέφερε να μπορεί να διαθέσει δυνάμεις σε άλλα πιο ευάλωτα σημεία της επικράτειάς της.

Το μειονοτικό της Θράκης δεν υφίσταται ως ελληνοτουρκική διαφορά. Θα ετίθετο ως διαφορά αλλά και ως διεθνές ζήτημα μόνο αν η Ελλάδα φερόταν στους μουσουλμάνους της Θράκης, και ειδικά στα μέλη της τουρκικής εθνοτικής ομάδας, με τρόπο βάνουσο ή έκανε κατάφορες διακρίσεις, όπως συμβαίνει με την Σερβία και τους Αλβανούς του Κοσόβου.

Τέλος στο Κυπριακό, το δυσκολότερο θέμα, υπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις λύσεις. Οι δύο στις οποίες μοιραία οδηγούμεθα με την εμμονή ότι «η Κύπρος είναι μόνο ελληνική» (κατά το «η Μακεδονία είναι μόνο ελληνική»), και με το «ενιαίο αμυντικό δόγμα», είναι η διπλή ένωση ή η ένωση του βόρειου τμήματος με την Τουρκία, με το νότιο να αποτελεί ανεξάρτητο κράτος. Οι λύσεις που φαίνονται πιο μακρόπνοες είναι: (α) τα δύο ανεξάρτητα κράτη, ένα ελληνοκυπριακό και ένα τουρκοκυπριακό και (β) η ανεξάρτητη, διζωνική, δικονομική, χαλαρή ομοσπονδία της Κύπρου στο πλαίσιο που τέθηκε το 1977 και το 1979. Ίσως να υπάρχει ακόμη περιθώριο και για την τελευταία λύση (που είναι και η προτιμότερη), αν και οι δύο κοινότητες καταλήξουν ότι δεν θα ήθελαν να γίνουν απλές επαρχίες ή δορυφόροι της Τουρκίας και της Ελλάδας αντίστοιχα (κάτι που είχε αρχίσει